

Den 20/12-2010
J.nr. 21B-ØL-15-07
J.nr. 21A-VL-27-10
Rettet 1/3-2018 fsva.
digitalt behandlede
straffesager

Vejledning om den praktiske behandling af straffesager ved landsretterne

**Vejledningen finder anvendelse ved behandling
af straffesager efter den 1. januar 2011**

Indholdsfortegnelse

A. Indledning	3
B. Forberedelse og berømmelse	3
1. Ankemeddelelse	3
2. Forhåndsafvisning af anken og oprejsningsbevilling	5
3. Forsvarerbeskikkelse	6
4. Berømmelse	7
5. Statsadvokatens bevisfortegnelse og tidsplan	8
6. Forsvarerens beviser	10
7. Tvister om bevisførelse m.v.	10
8. Forberedende møder	11
9. Bistandsadvokatens erstatningsopgørelse	11
10. Sikkerhedsmæssige forhold m.v.	12
C. Ekstrakt	12
1. Udformning	12
2. Udseende	14
3. Indholdsfortegnelse	15
4. Opbygning og indhold	15
D. Materialesamling	16
E. Hovedforhandlingen	17
1. Indledning	17
2. Redegørelse for byrettens dom	18
3. Redegørelse for ankeforholdene	19
4. Påstande og erstatningskrav	20
5. Redegørelse for sagens omstændigheder	21
6. Afhøring af tiltalte og vidner	22
7. Oplæsning af yderligere vidneforklaringer	25
8. Redegørelse for forstraffe	25
9. Redegørelse for personlige forhold	25
10. Procedure og domsafsigelse	26
F. Særligt om nævningsager	28
1. Statsadvokatens bevisfortegnelse og tidsplan	28
2. Ekstrakt	29
3. Hovedforhandling	29

G. Ikrafttræden 29

A. Indledning

Denne vejledning er udarbejdet i et samarbejde mellem de to landsretter og efter drøftelse med statsadvokaterne og repræsentanter for de beskikkede forsvarere. I det omfang, der er forskelle mellem landsretterne, vil det fremgå nedenfor.

Det forudsættes, at der af alle skriftlige meddelelser fra anklagemyndigheden, forsvareren og bistandsadvokaten til landsretten sendes kopi til de øvrige parter, og at det anføres i meddelelsen, at dette sker.

Afsnit B-E angår ankesager i almindelighed, mens særlige forhold vedrørende nævningeankesager omtales i afsnit F.

For digitalt behandlede straffesager gælder der særlige retningslinjer, om hvilke der henvises til Retningslinjer for arbejde med digitale straffesager i landsretterne med fokus på snitfladerne mellem statsadvokaterne, forsvarerne og landsretterne, notat af 19. februar 2018.

B. Forberedelse og berømmelse

1. Ankemeddelelse

Anklagemyndighedens anke og kontraanke til skade for tiltalte efter retsplejelovens § 902, jf. § 904, sker ved anklagemyndighedens meddelelse om anke, som skal være landsretten i hænde inden udløbet af fristen for anklagemyndighedens anke eller kontraanke, jf. retsplejelovens § 907, stk. 1.

Statsadvokatens ankemeddelelse kan sendes pr. telefax/e-mail, således at datoen og tidspunktet for modtagelsen lægges til grund ved vurderingen af, om anken er rettidig. Dette forudsætter, at original ankemeddelelse sendes samtidig.

Statsadvokaten sender ankemeddelelse hvis muligt vedlagt udskrift af dom- og retsbog til landsretten også i tilfælde af, at alene tiltalte har anket, herunder med Procesbevillingsnævnets tilladelse. Såfremt udskrifterne ikke er vedlagt ankemeddelesen, fremsendes de snarest til landsretten.

Har der været forsvarer i byretten, sender anklagemyndigheden kopi af sin ankemeddelelse til denne.

Såfremt Procesbevillingsnævnet har givet anklagemyndigheden tilladelse til anke, jf. retsplejelovens § 903, forkyndes en meddelelse om anke for tiltalte, jf. nærmere retsplejelovens § 907, stk. 2.

Tiltaltes meddelelse om anke kan ikke indgives til landsretten, men kan ske til byretten eller anklagemyndigheden, jf. nærmere retsplejelovens § 908.

Der henvises i øvrigt til afsnit E.3. nedenfor.

I anklagemyndighedens ankemeddelelse eller i fremsendelsesbrevet gives oplysning om følgende forhold:

- Hovedforhandlingens forventede varighed inklusive voteringstid, jf. punkt 5. Hvis voteringstiden ikke kan anslås af anklagemyndigheden, anføres det, at hovedforhandlingens varighed er angivet eksklusiv voteringstid. Hvis anklageren under forberedelsen af ankesagen må konstatere, at det ved ankemeddelelsens udfærdigelse forventede tidsforbrug ikke er realistisk, under-

rettes landsretten snarest herom.

- Det anføres, hvis sagen er en arrestantsag eller i øvrigt hastende, herunder en opprioriteret sag.
- Hvis statsadvokaten finder, at sagen er principiell, eller at sagen i øvrigt er af særlig karakter, bør statsadvokaten henlede landsrettens opmærksomhed herpå.
- Om domsmænd eller nævninger skal medvirke.
- Ved hvilket tingsted sagen forventes foretaget.
- Hvis der i byretten har været navneforbud, der fortsat gælder under anken, oplyses dette.
- Hvis statsadvokaten i særlige tilfælde ønsker sagen berammet til en bestemt anklager, oplyses dette.
- Hvis der har været beskikket forsvarer for tiltalte i byretten, oplyses hvilken advokat der var beskikket.
- Hvis der har været beskikket bistandsadvokat for forurettede i byretten, oplyses dette tillige med oplysning om, hvilken advokat der var beskikket.
- Hvis der ikke har været beskikket bistandsadvokat for den forurettede i byretten, og statsadvokaten finder, at det bør overvejes at beskikke bistandsadvokat for landsretten, anføres dette.

Når ankemeddelelse er modtaget i landsretten, bekræfter landsretten modtagelsen af ankemeddelelsen over for den pågældende statsadvokat. Ved bekræftelsen anfører landsretten, hvornår ankemeddelelsen er modtaget i landsretten, landsrettens journalnummer samt eventuelt, hvilken afdeling sagen er tildelt.

2. Forhåndsafvisning af anken og oprejsningsbevilling.

Anklagemyndighedens eller forsvarerens anmodning om forhåndsafvisning af en anke eller om oprejsningsbevilling fremsættes skriftligt over for landsretten.

Efter at der er givet den anden part lejlighed til at udtale sig, træffer landsretten afgørelse om forhåndsafvisning eller oprejsningsbevilling. Spørgsmål herom behandles som udgangspunkt på skriftligt grundlag inden en eventuel hovedforhandling.

3. Forsvarerbeskikkelse

Den advokat, der var beskikket i byretten som forsvarer for tiltalte, vil som udgangspunkt også blive beskikket under anken, hvis den pågældende har møderet for landsret. Statsadvokaten underretter tiltalte herom samtidig med ankemeddelelsen og opfordrer tiltalte til at give landsretten besked inden 5 dage, såfremt tiltalte ønsker en anden advokat beskikket. I de sager, hvor der ikke har været beskikket forsvarer i byretten, opfordrer statsadvokaten tiltalte til at tilkendegive inden 5 dage, om en bestemt advokat ønskes beskikket.

Medmindre landsretten har modtaget besked fra tiltalte om andet forsvarerønske, vil landsretten efter udløbet af 5 dages fristen derefter som udgangspunkt beskikke den samme advokat, som var beskikket i byretten.

Hvis den advokat, som var beskikket som forsvarer for byretten, ikke har møderet for landsretten, sender landsretten dog straks efter modtagelsen af ankemeddelelsen et brev til tiltalte og anmoder denne om at oplyse inden 5 dage, hvilken anden advokat tiltalte ønsker beskikket som forsvarer. Landsretten sender en lignende anmodning til tiltalte, hvis tiltalte på grundlag af statsadvokatens opfordring fremsætter ønske om en advokat, som ikke har

møderet for landsretten, eller den advokat, tiltalte ønsker beskikket, ikke vil påtage sig hvervet. Hvis tiltalte ikke besvarer landsrettens henvendelse inden den fastsatte frist, beskikker landsretten normalt en af de advokater, der er antaget af Justitsministeriet som forsvarer i den retskreds, hvor tiltalte bor.

Landsretten vil i visse tilfælde betinge beskikkelsen af, at advokaten helt eller delvist frafalder krav mod statskassen om rejsegodtgørelse.

Anmodning om ombeskikkelse indgives til landsretten. I tilfælde af ombeskikkelse skal den advokat, hvis beskikkelse ophører, hurtigst muligt sende sagens akter til den advokat, der skal beskikkes som ny forsvarer for tiltalte, og meddele landsretten de oplysninger, der er fornødne for at fastsætte salær.

4. Berammelse

Medmindre statsadvokaten har anmodet om, at sagen berammes med en bestemt anklager, jf. nedenfor, berammer landsretten efter drøftelse med forsvareren og en eventuel bistandsadvokat sagen uden henvendelse til statsadvokaten. Landsretten orienterer skriftligt statsadvokaten, forsvareren og en eventuel bistandsadvokat om berammelsen. Statsadvokaten sørger for at give den mødende anklager besked om berammelsestidspunktet. Statsadvokaten giver samtidig landsretten besked om den mødende anklagers navn og telefonnummer.

I Østre Landsrets kreds gælder endvidere følgende:

Berammelse sker med mindst 6 ugers varsel, medmindre andet aftales.

Hvis landsretten ikke inden 12 dage har berammet sagen med statsadvokaturen, tildeler statsadvokaten sagen til en anklager, som landsretten herefter berammer sagen med.

Hvis en sag skal omberammes, berammer Østre Landsret sagen efter aftale med den anklager, som er udpeget i sagen. For sager, der behandles på landsrettens bitingsteder, kan der være indgået særlige berammelsesaftaler mellem landsretten og den pågældende statsadvokat, hvorefter der blandt andet kan berammes med kortere varsel end efter den generelle ordning.

I begge landsretter berammes der kun efter aftale med statsadvokaten i retsferien.

Statsadvokaten kan i initiativankesager, i principielle sager og i andre særlige tilfælde anmode om, at landsretterne berammer sagen med en bestemt anklager. I sager med tiltalte og vidner med bopæl i udlandet sker berammelse ligeledes med den anklager, der skal give møde i sagen. Anmodning om, at sagen skal berammes med en bestemt anklager, skal som anført under punkt 1 fremgå af ankemeddelelsen eller fremsendelsesbrevet.

5. Statsadvokatens bevisfortegnelse og tidsplan

I sager, hvor anken omfatter bedømmelsen af beviserne for tiltaltes skyld, skal anklagemyndigheden samtidig med indlevering af ankemeddelelsen eller snarest muligt derefter indlevere en bevisfortegnelse, jf. retsplejelovens § 837, stk. 1, nr. 3, jf. § 917, stk. 1, til landsretten.

Ved sagens fremsendelse eller sammen med bevisfortegnelsen skal statsadvokaten oplyse om sagens forventede forløb og varighed.

Der skal tages hensyn til den tid, som landsretten skal anvende til votering, domsskrivning og domsafsigelse. Som almindelig rettesnor kan det antages, at votering, domsskrivning og domsafsigelse i almindelige bevisansager oftest kræver mindst $\frac{3}{4}$ -1 time. I almindelige udmålingsansager kræver votering, domsskrivning og domsafsigelse oftest mindst ca. $\frac{1}{2}$ time. I længerevarende og komplicerede sager kræver landsrettens afsluttende arbejde typisk længere tid. Hvis voteringstiden ikke kan anslås af anklagemyndigheden, anføres det, at hovedforhandlingens varighed er angivet eksklusiv voteringstid.

Anklagemyndigheden skal være særligt opmærksom på, at hovedforhandlingen som regel vil blive berammet på grundlag af anklagemyndighedens skønnede angivelse af tidsforbruget. Det er derfor væsentligt, at tidsangivelsen er realistisk.

I bevisfortegnelsen skal det som hidtil angives, til hvilket tidspunkt de enkelte vidner indkaldes i forhold til tidspunktet for hovedforhandlingens begyndelse. I sager, hvor hovedforhandlingen skønnes at ville vare flere dage, bør der ud over tidsangivelserne i bevisfortegnelsen, udarbejdes en særlig tidsplan, hvori det skønnede tidsforbrug til hovedforhandlingens forskellige stadier (indledning, forelæggelse/dokumentation, afhøring af tiltalte, vidneafhøringer, eventuel supplerende dokumentation, procedurer, votering med domsskrivning og domsafsigelse) er angivet.

Medmindre andet konkret bestemmes, kan det påregnes, at hovedforhandling i Viborg begynder kl. 9.00 og i København kl. 9.30, og at der begge steder afsluttes med domsafsigelse almindeligvis ca. kl. 16.00, fredag i Viborg dog ca. kl. 13.00 og i København ca. kl. 15.00. For bitingstederne gælder til dels andre tidspunkter. Nærmere oplysninger kan fås hos vedkommende retsafdeling.

Der skal altid afsættes 1 time til frokostpause (så vidt muligt ca. kl. 12.00-13.00) og ca. et kvarters formiddagspause samt ca. et kvarters eftermiddagspause.

Af bevisfortegnelsen bør fremgå, hvilke tolke, erstatningssøgende og andre, herunder værger og bistandsværger der indkaldes til hovedforhandlingen. Hvis tiltalte har brug for tolk, indkaldes tolken og tiltalte af anklagemyndigheden til at give møde ½ time før hovedforhandlingens begyndelse med henblik på oversættelse af ankemeddelelse samt af byretsdommen inden retsmødet. Anklagemyndigheden underretter forsvareren herom, således at denne har mulighed for at møde samtidig.

Der indleveres i domsmandssager 8 bevisfortegnelser, heraf 2 med adresser, og i sager uden domsmænd 5 bevisfortegnelser, heraf 2 med adresser. I den kopi af bevisfortegnelsen, der fremsendes af anklagemyndigheden til forsvareren, angives ikke adresser.

6. Forsvarerens beviser

Inden udløbet af den frist, som anklagemyndigheden har anført i ankemeddelelsen, skal forsvareren indlevere sin bevisfortegnelse og de i retsplejelovens § 839, stk. 1, nr. 1, nævnte dokumenter m.v. til landsretten og til anklagemyndigheden.

Anmodning om forlængelse af ovennævnte frist skal inden dennes udløb fremsættes skriftligt over for landsretten.

7. Tvister om bevisførelse m.v.

Opstår der i tiden mellem ankemeddelelsen og hovedforhandlingen tvist mellem parterne om bevisførelse m.v., forelægges tvisten skriftligt for landsretten af anklagemyndigheden eller forsvareren.

Efter at parterne har haft lejlighed til at udtale sig om spørgsmålet, vil landsretten herefter i almindelighed på skriftligt grundlag træffe afgørelse, medmindre det findes hensigtsmæssigt at udskyde afgørelsen til hovedforhandlingen.

8. Forberedende møder

Landsretten indkalder anklageren og forsvareren til et forberedende møde, såfremt det med henblik på sagens nærmere tilrettelæggelse findes hensigtsmæssigt, jf. retsplejelovens § 849, jf. § 917.

Anmodning fra anklagemyndigheden eller forsvareren om afholdelse af et forberedende møde indgives skriftligt til landsretten med angivelse af, hvilke spørgsmål der ønskes drøftet.

9. Bistandsadvokatens erstatningsopgørelse

Hvis der medvirker bistandsadvokat, bør bistandsadvokaten senest en uge før hovedforhandlingen sende erstatningsopgørelse med rentepåstand og fornøden dokumentation til landsretten (i 4 eksemplarer), forsvareren og anklagemyndigheden til orientering. Endvidere returnerer bistandsadvokaten skema vedrørende retshjælpsforsikringsdækning i udfyldt stand. Forsvareren bør så vidt muligt inden hovedforhandlingen meddele bistandsadvokaten og landsretten tiltaltes stillingtagen til påstanden.

10. Sikkerhedsmæssige forhold m.v.

Anklagemyndigheden orienterer så vidt muligt inden og senest ved hovedforhandlingens begyndelse landsretten og eventuelt forsvareren, hvis der er sikkerhedsmæssige problemer i forbindelse med afviklingen af hovedforhandlingen, eller hvis der ønskes truffet foranstaltninger for at beskytte enkelte vidner m.v. Bistandsadvokaten meddeler ligeledes inden hovedforhandlingen landsretten og anklagemyndigheden, hvis det efter advokatens opfattelse er påkrævet med særlige foranstaltninger i forbindelse med forurettedes møde i landsretten, f.eks. for at hindre, at forurettede kommer i personlig kontakt med tiltalte eller tiltaltes omgangskreds.

Anklageren og forsvareren orienterer så vidt muligt inden og senest ved hovedforhandlingens begyndelse landsretten, hvis der efter deres opfattelse er problemer med gennemførelse af hovedforhandlingen som planlagt, f.eks. på grund af manglende forkyndelse af indkaldelser eller på grund af oplysning om, at tiltalte, vidner eller andre ikke kan eller vil give møde.

C. Ekstrakt

1. Udformning

Anklagemyndigheden udarbejder ekstrakt, jf. retsplejelovens § 918, stk. 1.

I Østre Landsret - bortset fra fynske nævningekreds - skal udskrift af byrettens dom med tilhørende retsbog vedrørende hovedforhandlingen indsættes i ekstrakten.

I Vestre Landsret og i fynske nævningekreds skal udskrift af byrettens dom med tilhørende retsbog vedrørende hovedforhandlingen foreligge som løse bilag sammen med selve ekstrakten.

Bevisfortegnelsen, jf. retsplejelovens § 918, stk. 1, nr. 3, jf. § 837, stk. 1, nr. 3, skal til begge landsretter vedlægges ekstrakten som løst bilag.

I Østre Landsret skal ekstrakten i domsmandssager indsendes i 7 eksemplarer. I sager uden domsmænd indsendes ekstrakten i 4 eksemplarer.

I Vestre Landsret skal ekstrakten i såvel domsmandssager som i sager, der behandles uden domsmænd, indsendes i 4 eksemplarer. I domsmandssager indsendes tillige byrettens dom med tilhørende retsbog vedrørende hovedforhandlingen i 7 eksemplarer og i sager, der behandles uden domsmænd, i 4 eksemplarer.

Samtidig sendes materialet i 1 eksemplar til hver forsvarer og en eventuel bistandsadvokat.

Uanset ordlyden af bestemmelsen i retsplejelovens § 918, stk. 1, nr. 3, jf. § 837, stk. 1, nr. 2, skal ekstrakten kun indeholde de dokumenter, der er nødvendige for behandlingen af sagen. I udmålingsankesager og for så vidt angår erkendte forhold i bevisankesager medfører dette, at der kun skal medtages oplysninger om de enkelte forhold i det omfang, dette kan antages at få betydning for strafudmålingen. For bevisankesager i øvrigt medtages materialet i det omfang, det kan blive af betydning for behandlingen af sagen. I tvivlssituationer med hensyn til eventuel udeladelse af mange bilag er det hensigtsmæssigt, at anklagemyndigheden spørger forsvareren, om de pågældende bilag ønskes medtaget i ekstrakten. Erstatningsopgørelser med

bilag fra bistandsadvokater eller andre medtages i fornødent omfang i ekstrakten.

Ekstrakten udarbejdes som fotokopier af sagens relevante bilag.

Såfremt der efter ekstraktens udarbejdelse fremkommer nye dokumenter af betydning, eller hvis ekstrakten i øvrigt af en af parterne ønskes suppleret med yderligere bilag, udarbejdes der tillægsekstrakt(er).

Ekstrakt og eventuel tillægsekstrakt skal indsendes til landsretten og til forsvareren så vidt muligt senest 2 uger før hovedforhandlingen, jf. retsplejelovens § 918, stk. 2, 1. pkt.

2. Udseende

Dokumenter skal normalt inden kopiering være rensat for eventuelle påtegninger og indstregninger, der er uden betydning for sagen.

Ekstrakten skal være sammenhæftet eller limet i ryggen. Eventuelt kan ekstrakten være opdelt i flere bind. Hvis det er hensigtsmæssigt, kan der anvendes ringbind. Siderne skal være tydeligt nummererede med betegnelsen SA foran sidetallet. Hvis ekstrakten foreligger i flere bind, bør ekstraktnummer og eventuelt sidetal, som de respektive bind omfatter, være angivet på ekstrakten.

Ekstrakten, herunder eventuelle tillægsbind, bør på forsiden angive tiltaltes og forsvarerens navne, og hvilken statsadvokatur der er anklagemyndighed

i sagen. Endvidere bør byrettens navn og domsdato samt landsrettens journalnummer fremgå.

3. Indholdsfortegnelse

Ekstrakten skal i sager, hvor ekstrakten inklusiv dom- og retsbogsudskrifter indeholder mere end 25 sider, indledes med en indholdsfortegnelse, der angiver dokumenternes dato, eventuelt bilagsnummer, betegnelse og sidetal i ekstrakten i nævnte rækkefølge. Er der tale om et bilag, som først er fremkommet for landsretten, skal dette angives ved betegnelsen ”nyt dok.” efter bilagsnummeret.

4. Opbygning og indhold

Ekstrakten bør have følgende hovedopbygning:

- 1) Eventuel tidsplan.
- 2) I Østre Landsret (bortset fra i fynske nævningekreds): Byrettens dom og tilhørende retsbog eller retsbøger vedrørende hovedforhandlingen.
- 3) Ankemeddelelse og alle nødvendige bilag om afsendelse/forkyndelse, hvis disse dokumenter ikke foreligger som løse bilag.
- 4) Cpr.-udskrift og straffeattest for tiltalte samt eventuel § 808-undersøgelse og mentalerklæring o.l.
- 5) Kort referat af relevante forstraffe eventuelt ved påtegning på straffeattesten samt kopi af relevante domme, f.eks. i tilfælde, hvor der er spørgsmål om anvendelse af straffelovens § 61 eller § 89.

6) Relevante retsbogsudskrifter fra byret og landsret, herunder samtlige kendelser i henhold til retsplejelovens § 762, stk. 2, i det omfang, disse ikke er indsat i begyndelsen af ekstrakten, jf. pkt. 2, eller medfølger som løse bilag.

7) Sagsdokumenter, så vidt muligt struktureret efter hvert forhold for sig og kronologisk inden for hvert enkelt forhold. I nogle tilfælde, navnlig hvor forhold "griber ind i hinanden", er det dog ikke muligt slavisk at følge denne struktur. I så fald må man anvende den mest overskuelige opbygning under særlig hensyntagen til kronologien.

8) Anklageskrift og eventuelle tillægsanklageskrifter.

D. Materialesamling

Egentlige materialesamlinger er i almindelighed ikke nødvendige i straffesager.

I en række særlige sagstyper må det dog anbefales, at anklagemyndigheden, eventuelt efter drøftelse med forsvareren, udarbejder en materialesamling. Dette kan navnlig være nærliggende ved følgende sagstyper:

- Særlovssager, bortset fra almindelige sager om overtrædelse af færdselsloven, våbenloven og lov om euforiserende stoffer.
- Sager, der rejser særlige spørgsmål om retsanvendelse eller sanktionsfastsættelse, især hvis praksis er uklar.
- Sager, hvor der er fremkommet ny lovgivning, eller hvor ændret praksis sø-

ges opnået.

- Sager med spørgsmål om udvisning.
- Sager, hvor der i øvrigt er særlig anledning til at støtte proceduren med skriftligt materiale.

Alt efter formålet med materialesamlingen kan denne indeholde uddrag af love og bekendtgørelser, lovforarbejder, herunder uddrag af bemærkninger til lovforslag og betænkninger, administrative forskrifter, herunder eventuelt fra Rigsadvokaten, litteratur, retspraksis og andet materiale af betydning.

Det bør overvejes i materialesamlingen at redegøre for retspraksis ved oversigter fra Dommerforeningen, Rigsadvokaten eller lignende oversigter.

Det vil typisk være anklagemyndigheden, der vil tage initiativ til at udarbejde en materialesamling, men det kan også forekomme, at det er forsvareren. Det kan være hensigtsmæssigt, at parterne i fællesskab udarbejder materialesamlingen. Denne bør sendes til landsretten senest en uge før hovedforhandlingen. Materialesamlingen skal udarbejdes i samme antal som ekstrakten og bør som denne forsynes med sidetal og indholdsfortegnelse.

Er der kun tale om et begrænset materiale, fx en lov- og bekendtgørelses-tekst, kan dette i stedet for i en særskilt materialesamling optages i ekstrakten.

E. Hovedforhandlingen

1. Indledning

Hovedforhandlingen indledes med, at retsformanden konstaterer, hvem der er mødt, og herunder sikrer sig tiltaltes identitet.

Hvis tiltalte udebliver uden oplyst lovligt forfald, tager retten stilling til, hvorledes der skal forholdes.

2. Redegørelse for byrettens dom

Normalt oplæses byrettens dom. Hvis tiltalte har anket først, oplæses dommen af forsvareren. Såfremt forsvareren ikke ønsker at oplæse dommen, meddeles det anklagemyndigheden senest 1 uge før hovedforhandlingen. I øvrigt oplæses dommen af anklageren. Efter oplæsningen af dommen bør anklageren kort angive, hvad der er sagens hovedspørgsmål, medmindre dette klart fremgår af dom og påstande.

Som udgangspunkt oplæses dommens omtale af eventuelle forstraffe ikke, idet disse gennemgås senere. Ligeledes foretages der som udgangspunkt ikke oplæsning af en eventuel erklæring om personundersøgelse eller andre oplysninger om tiltaltes personlige forhold, da dette som regel mere hensigtsmæssigt kan foretages senere.

I bevisankesager oplæses forklaringerne fra vidner m.fl. som udgangspunkt ikke i forbindelse med oplæsning af dommen, idet forklaringerne mest hensigtsmæssigt oplæses i forbindelse med afhøring af vidner. Det samme gælder tiltaltes forklaring, hvis dette må anses for hensigtsmæssigt.

Såfremt forklaringen oplæses i forbindelse med dommen og gengivelsen af forklaringen indeholder angivelse af, at der er sket forehold, hvis indhold ikke fremgår af gengivelsen, bør der som led i oplæsningen som ud-

gangspunkt - af forståelsesmæssige årsager - ske dokumentation af det relevante afsnit fra retsbogen eller politirapporten.

Med rettens tiltræden kan oplæsning af byrettens dom erstattes af en særlig redegørelse for dommens indhold, jf. retsplejelovens § 921 a. Ønskes denne fremgangsmåde anvendt, skal spørgsmålet forud for hovedforhandlingen drøftes med forsvareren og forelægges retten. Navnlig når dommen er meget omfattende eller rummer en særlig kompliceret problemstilling, bør det overvejes, om fremgangsmåden efter § 921 a vil give rettens medlemmer en bedre indføring i sagen end en oplæsning af dommen.

Når der ikke medvirker lægdommere ved sagens behandling, kan det i almindelighed forventes, at oplæsning af dommen helt kan undlades; i modsat fald underrettes anklagemyndigheden af landsretten. I så fald redegør anklageren kort for sagen. Anklagemyndigheden underrettes inden hovedforhandlingen, hvis landsretten eller forsvareren ønsker dommen oplæst.

3. Redegørelse for ankeforholdene

Anklageren redegør for ankeforholdene. I den forbindelse skal der ved anke til skade for tiltalte ske dokumentation af ankemeddelelsen og af meddelelsen til tiltalte samt af landsrettens bekræftelse af modtagelsen og af postvæsenets kvittering, jf. herved retsplejelovens § 907.

Som udgangspunkt er dokumentation for afsendelse af almindeligt brev til tiltalte ikke nødvendig, hvis rettidig afsendelse af anbefalet brev kan dokumenteres. Det forudsættes, at brevkopi af det almindelige brev er til stede.

Såfremt der ikke tidligere er taget stilling til et spørgsmål om admittering af anken, afgøres dette herefter, medmindre dette spørgsmål mere hensigtsmæssigt kan afgøres i forbindelse med afgørelsen af selve sagen.

4. Påstande og erstatningskrav

Herefter nedlægger først anklagemyndigheden og derefter forsvareren på vegne af tiltalte deres påstande. Påstandene præciseres. Nedlægges der påstand om delvis frifindelse, bør det i korthed angives, hvilke led i tiltalen påstanden omfatter. Nedlægges der påstand om formildelse eller skærpelse, bør det i korthed angives, på hvilken måde dommen ønskes formildet eller skærpet.

Umiddelbart efter nedlæggelse af påstandene rejses eventuelle spørgsmål om berigtigelse af tiltalen eller om formelle indsigelser mod tiltalen.

Hvis der er erstatningskrav i sagen, og der ikke medvirker bistandsadvokat, nedlægger anklagemyndigheden erstatningspåstanden.

Hvis der medvirker bistandsadvokat, nedlægges en erstatningspåstand af bistandsadvokaten. Hvis ikke bistandsadvokaten er til stede ved nedlæggelse af strafpåstandene, nedlægges erstatningspåstanden af bistandsadvokaten i forlængelse af forurettedes forklaring.

Ved nedlæggelsen af erstatningspåstand bør der henvises til en skriftlig gengivelse af kravet (påstandsdokument, brev fra skadelidte eller notat til politirapport). Rentepåstande forudsættes præciseret.

Forsvareren nedlægger herefter sin påstand over for det enkelte erstatningskrav. Det bør herunder angives, i hvilket omfang ansvarsgrundlag, kravets størrelse og en rentepåstand bestrides.

5. Redegørelse for sagens omstændigheder

Anklageren redegør i nødvendigt omfang for sagens omstændigheder og foretager i relevant omfang dokumentation af sagens bilag, bortset fra oplysningerne om forstraffe og personlige forhold. Det er ikke nødvendigt at dokumentere erklæringer m.v. i det omfang, de er oplæst i forbindelse med oplæsningen af dommen.

Oplæsning af dokumenter bør som udgangspunkt ske i kronologisk rækkefølge, eventuelt efter en tematisk opdeling, navnlig efter tiltalens forskellige forhold.

Der bør i sager med kompliceret faktum, f.eks. med omfattende regnskabsmateriale eller selskabskonstruktioner, gøres brug af hensigtsmæssige støttebilag i forbindelse med forelæggelsen.

Det vil i visse tilfælde være hensigtsmæssigt at anvende audiovisuelt udstyr til fremvisning af billeder og rids m.v., således at alle tilstedeværende uden besvær kan følge med, når et sådant materiale gennemgås. Udstyret kan endvidere anvendes til forevisning af billeder og rids m.v. i forbindelse med afhøringerne.

Det er endnu kun få af landsretternes retssale, der er forsynet med sådant udstyr. Det fornødne udstyr må derfor opstilles af anklagemyndigheden, hvis anklagemyndigheden - eventuelt efter henvendelse fra forsvareren - finder, at anvendelse af sådant udstyr er hensigtsmæssigt. Den praktiske

gennemførelse af opstillingen af udstyret sker efter nærmere aftale med den pågældende landsretsafdeling.

Forsvareren har mulighed for at foretage yderligere dokumentation.

I strafudmålingsanker vil det normalt ikke være nødvendigt med dokumentation ud over den skete oplæsning af dommen, bortset fra nærmere personlige oplysninger.

Hvis tiltalte har været frihedsberøvet under sagen – herunder i forbindelse med anken – bør udstrækningen af frihedsberøvelsen og eventuel isolation oplyses i det omfang, det ikke fremgår af dommen.

6. Afhøring af tiltalte og vidner

Afhøringen af tiltalte og de vidner, anklagemyndigheden har ønsket indkaldt, foretages først af anklageren, mens de vidner, som forsvareren har ønsket indkaldt, først afhøres af forsvareren. Vidnet hentes i ventelokalet af den, der har ønsket vidnet indkaldt, eller eventuelt af en retssekretær.

Oplæsning af de forklaringer, der er afgivet for byretten af tiltalte og vidner, der skal afhøres på ny, sker i tilknytning til forklaringen for landsretten, medmindre oplæsning er sket i forbindelse med oplæsning af byrettens dom.

Hvis gengivelsen af en forklaring indeholder angivelse af, at der er sket forrehold, hvis indhold ikke fremgår af gengivelsen, bør der – som anført ovenfor i afsnit 2 om forelæggelse – som led i oplæsningen som udgangspunkt ske dokumentation af det relevante afsnit fra retsbogen eller politi-rapporten.

Udgangspunktet er – hvis anklageren og forsvareren tiltræder det – at forklaringen for byretten oplæses i den pågældendes påhør umiddelbart før afhøringen, således at der herefter indledningsvis spørges, om gengivelsen af forklaringen kan vedstås. Denne fremgangsmåde kan fraviges, når hensyn til bevisvurderingen tilsiger, at afhøring foretages fra grunden, herunder når et vidnes troværdighed er centralt. I sådanne tilfælde kan oplæsning af vidneforklaringer ske, enten før vidnet kaldes ind, eller eventuelt efter at vidnet er afhørt i landsretten.

Som udgangspunkt afhøres tiltalte først om sine personlige forhold efter, at der er sket dokumentation af erklæringerne herom, jf. afsnit 8.

Det bør – forud for hovedforhandlingen - overvejes af parterne, om det er nødvendigt at indkalde vidner til at afgive forklaring på ny, eller om der i stedet kan træffes afgørelse i sagen på grundlag af de pågældendes forklaringer under byretsbehandlingen, jf. retsplejelovens § 923.

Da der sker dokumentation af tiltaltes og vidnernes forklaringer i byretten enten i forbindelse med oplæsningen af dommen eller i forbindelse med afhøringen i landsretten, vil afhøringen normalt kunne koncentreres væsentligt. Det vil som regel give det bedste forløb af afhøringen, hvis den, der afhører, først foreholder den afhørte dennes tidligere forklaringer, når den afhørende har afsluttet sin afhøring vedrørende et tema eller helt har afsluttet sin afhøring.

Forehold kan foretages af anklager og forsvarer i forbindelse med afhøringen. Det er som udgangspunkt ikke nødvendigt, at retten giver tilladelse til det enkelte forehold; men det er en forudsætning herfor, at forehold foretages på en sådan måde, at modparten har lejlighed til at gøre eventuel indsi-

gelse inden oplæsning, herunder at det er præcist angivet, hvad der ønskes foreholdt.

Det bemærkes herved, at retten skal have mulighed for at notere såvel det præcise tekststykke som den afhørtes svar i forbindelse med det enkelte tekststykke. Forehold bør begrænses til det nødvendige, og der bør ikke oplæses længere tekststykker ad gangen. Når det enkelte tekststykke er læst op, bør den pågældende som udgangspunkt først spørges, om der er forklaret sådan, og først dernæst om rigtigheden af de enkelte udsagn.

Det er i almindelighed ikke nødvendigt, at bistandsadvokaten møder væsentligt før forurettede.

En bistandsadvokat har normalt først efter, at anklageren og forsvareren har afhørt forurettede, mulighed for at stille spørgsmål til denne, normalt alene med henblik på at få yderligere oplysninger frem, der kan have betydning for forurettedes erstatningskrav.

Procedure om erstatningskrav vil som udgangspunkt ske i forlængelse af forurettedes forklaring, således at en bistandsadvokat og forurettede derefter kan forlade retten.

Bistandsadvokaten skal, inden advokaten forlader retten, skriftligt give oplysning om sit tidsforbrug, såfremt det har været ud over det sædvanlige, og give oplysninger om transportudgifter og andre udlæg.

Såfremt der skal ske afspilning af videoafhøringer af et eller flere vidner, bør det ske på et passende tidspunkt efter, at afhøringen af den tiltalte er afsluttet.

7. Oplæsning af yderligere vidneforklaringer

I det omfang, der ikke tidligere er sket oplæsning af forklaringer fra vidner m.v., som ønskes benyttet som bevis i henhold til retsplejelovens § 923, eller som ønskes dokumenteret i medfør af retsplejelovens § 871, oplæses disse af anklageren.

8. Redegørelse for forstraffe

Anklageren foretager en gennemgang af tiltaltes forstraffe ud fra anførslerne i kriminalregisteret eventuelt suppleret med nærmere oplysninger om de relevante domme.

I sager, hvor der medvirker lægdommere, bør anklageren om muligt undgå at henvise til paragraffer, men i stedet henvise til lovovertrædelsens "kalde-
navn".

Inden for områder, hvor strafudmålingen sker takstmæssigt ud fra antallet af forstraffe, som f.eks. med hensyn til spirituskørsel, bør det fremgå af gennemgangen, hvorledes den nu foreliggende sag må kategoriseres. Ved omtalen af forstraffene skal der gives oplysning om forhold, som eventuel vil kunne begrunde, at en fællestraf udløses (en tidligere betinget dom eller en reststraf efter prøveløsladelse). Hvis straffen skal fastsættes som en til-lægsstraf til en tidligere idømt straf, jf. straffelovens § 89, skal der også redegøres herfor.

9. Redegørelse for personlige forhold

Konklusionen i en eventuel mentalerklæring og udtalelse fra Retslægerådet gennemgås af anklageren, eventuelt suppleret med yderligere relevante oplysninger fra erklæringerne.

Foreligger der spørgsmål om udvisning, dokumenteres eller omtales de relevante personlige oplysninger i blandt andet udtalelser fra udlændingemyndighederne.

Hvis der foreligger en erklæring om personundersøgelse, og forsvareren ønsker at dokumentere denne, er det forsvareren, der forestår dette. Ellers foretages dokumentationen af anklageren. I de fleste tilfælde er det tilstrækkeligt, at der foretages dokumentation af resumé og konklusion i erklæringen.

Såfremt der ønskes oplysninger om tiltaltes personlige forhold, ud over hvad der er kommet frem ved den skete afhøring af tiltalte og dokumentation af de indhentede erklæringer, afhører først forsvareren og herefter eventuelt anklageren tiltalte om de personlige forhold. Det kan navnlig være relevant at afhøre tiltalte om udviklingen i de personlige forhold i tiden efter byrettens dom eller efter, at der blev foretaget personundersøgelse.

10. Procedure og domsafsigelse

Herefter procederer først anklageren og derefter forsvareren sagen. Det er ikke altid nødvendigt, at der afgives replik og duplik.

Der bør under det 1. indlæg redegøres først for påstande, dernæst for eventuelle bevisspørgsmål og endelig sanktionsfastsættelse.

Strafpåstande bør uddybes under proceduren. Omfatter en bevisanke flere forhold, kan der være anledning til, at parterne angiver forskellige strafpositioner for forskellige kombinationer af forhold. Nedlægges der påstand om bøde, bør den påståede bødes størrelse og det nærmere grundlag herfor angives.

I mange tilfælde er det bedre at beskrive retspraksis ved hjælp af sammenfattende oversigter i stedet for at referere en lang række enkelte domme. Der kan herunder henvises til en eventuel materialesamling, jf. ovenfor afsnit D.

Under et eventuelt 2. indlæg bør der som udgangspunkt alene fremsættes bemærkninger, der foranlediges af modpartens procedure.

Hvis forsvareren mener, at der bør tilkendes salær ud over det takstmæssige salær for hovedforhandlingen, eller ønsker godtgørelse for transportudgifter eller andre udlæg, skal der foreligge en skriftlig redegørelse, senest når sagen optages til dom. Det bør fremgå af redegørelsen, der kan angive forsvarerens forslag til salærfastsættelse, om der tidligere har været retsmøder i sagen, fristforlængelser eller arrestbesøg samt eventuelt andre forhold, der taler for en forhøjelse af salæret i forhold til det takstmæssige salær for hovedforhandlingen. Redegørelsen bør endvidere indeholde en opgørelse af udgifterne til transport og andre udlæg.

Såfremt bistandsadvokaten ikke forinden har procederet spørgsmålet om erstatning, sker det efter, at anklageren og forsvarerens procedure er afsluttet.

Endelig får tiltalte lejlighed til at have "det sidste ord".

Sagen optages herefter til dom. Senest i den forbindelse afleverer anklageren de originale akter til landsretten.

Dommen afsiges normalt i samme retsmøde, efter at landsretten har voteret. I sager, hvor det ikke er muligt at afsige dom i retsmødet, optages sagen til dom med tilkendegivelse af, hvornår dommen afsiges.

Såfremt anklagemyndigheden ønsker domfældte (fortsat) varetægtsfængslet, fremsættes der efter domsafsigelsen anmodning herom. Hvis domfældte ikke erklærer sig indforstået med varetægtsfængsling, procederes dette spørgsmål, og domfældte får eventuelt "det sidste ord". Herefter afgør landsrettens juridiske dommere spørgsmålet.

F. Særligt om nævningesager

I det omfang, der ikke nedenfor er anført særlige retningslinjer for nævningesager, følges retningslinjerne ovenfor om almindelige ankesager.

1. Statsadvokatens bevisfortegnelse og tidsplan.

Der bør altid udfærdiges tidsplan i nævningesager. Der skal herved blandt andet tages særligt hensyn til, at der deltager 12 personer i voteringen. Der skal endvidere tages hensyn til den særlige procesopdeling mellem skyldspørgsmål med særlig kendelse herom og sanktionsspørgsmål.

Udkastet til tidsplan bør som udgangspunkt – blandt andet af hensyn til placeringen af votering om skyldspørgsmålet og udfærdigelse af kendelse herom - efter eventuel drøftelse med forsvareren sendes til retten.

I nævningesager indleveres 17 bevisfortegnelser, heraf 2 med adresser.

2. Ekstrakt

I nævningesager skal der indsendes 15 eksemplarer af ekstrakten og i Vestre Landsret tillige 15 eksemplarer af byrettens dom og retsbog fra hovedforhandlingen.

3. Hovedforhandling

Spørgsmålet om nævningernes habilitet, jf. retsplejelovens § 66, kan i almindelighed ventes at være afklaret, inden hovedforhandlingen indledes, idet retten umiddelbart forinden gennemgår sagens navne m.v. med nævningerne.

Særligt i nævningesager, hvor byrettens dom ofte er omfattende, vil der være anledning til mere eller mindre fuldstændigt at erstatte oplæsning af byrettens dom med en nærmere forelæggelse, jf. retsplejelovens § 921 a.

Normalt bør der således forud for redegørelsen for ankeforholdene alene ske oplæsning af tiltalen og byrettens begrundelse og resultat, således at der under forelæggelsen i øvrigt foreløbigt redegøres for hovedpunkterne i de afgivne forklaringer m.v. Om oplæsning af forklaringerne fra byretten henvises i øvrigt til afsnit E.5. Redegørelse for sagens omstændigheder og E.6. Afhøring af tiltalte og vidner. Anklageren bør forud for hovedforhandlingen i hvert enkelt tilfælde drøfte den nærmere fremgangsmåde med forsvareren og forelægge spørgsmålet for retsformanden.

G. Ikrafttræden

Vejledningen finder anvendelse ved behandling af straffesager efter den 1. januar 2011.